

Zapisom pogovora, ki je potekal lansko jesen ob 30-letnici EKTRAN-a, se sodelavci in uredniki poslavljamo od prvega urednika. Zbogom, *companero*!

Filmski kritik in publicist Vitko Musek se je rodil v Brestanici, 8. julija 1917. Študiral je medicino v Ljubljani, v drugi polovici tridesetih let je deloval v sindikatu krščanskih socialistov Jugoslovanska strokovna zveza, bil je med sodelavci revije *Dejanje* E. Kocbeka ter od 1939 do 1940 urednik in izdajatelj tednika Slovenija. V času fašistične okupacije je bil interniran v Italijo, kjer ga je pritegnila filmska umetnost. Tako se je kmalu po 2. svetovni vojni začel ukvarjati s filmsko kritiko. Je eden najplodovitejših piscev v 50-ih in 60-ih letih, zavzemal se je za strokovno in apolitično filmsko kritiko. V 50-ih letih je bil med drugim v uredništvu revije *Film*, leta 1962 pa med soustanovitelji najpomembnejše slovenske revije o filmu in televiziji *Ekran*. Med letoma 1962-67 je bil tudi njen glavni oziroma glavni in odgovorni urednik. Ob številnih člankih in esejih o filmu je kot publicist napisal propedeutični knjigi *Kratka zgodovina filmske umetnosti* (1960) in *Knjigo o filmu* (1960) ter monografsko knjižico Henri-Georges Clouzot (1964). V začetku sedemdesetih let je bil urednik redne zbirke Mohorjeve družbe ter dve leti predaval filmsko estetiko na Teološki fakulteti.

Kakšna so bila vaša »učna leta«?

Gimnazijo sem končal na Ptujju, ki je bil takrat zelo razgiban. V Ljubljano pa sem odšel s trdnim načrtom, da bom študiral medicino. Tako sem se vpisal na medicinsko fakulteto, toda kmalu sem prišel v stik z nekaterimi vodilnimi krščansko-socialističnimi sindikalnimi voditelji in prek njih oz. na njihovo pregovarjanje sem začel sodelovati z Jugoslovansko strokovno zvezo. To je bil krščansko-socialističen sindikat in delo v njem mi je vzelo veliko časa. Približal sem se tudi Kocbekovemu krogu, se pravi skupini, ki se je zbirala okrog njegovega časopisa. Vse to delovanje me je vedno bolj odtegovalo od rednega študija. Tako sem na medicinski fakulteti »fikal«, »štukal« končke, študij je bil pravzaprav v drugem planu.

V katerih letih je bilo to?

To je bilo od leta 1936 do leta da 1941.

VITKO MUSEK

V Jugoslovanski strokovni zvezi je bilo treba zelo temeljito pripravljati akcije, delati z ljudmi, sindikat se je zelo širil, saj je leta 1941, na začetku vojne štel čez 8.000 članov. Ta podatek kaže, da je bil to po odzivnosti med delavci eden najbolj uspešnih oz. vplivnih sindikatov.

Ali ste pri Kocbekovi reviji Dejanje tudi kaj pisali?

Sem in bil sem tudi član uredniškega kolegija. To je bila revija, ki se je rodila pravzaprav v sporu z uradno katoliško revialno publicistiko in seveda so bile vse njene moči zelo dragocene. Tako smo pravzaprav vsi počeli vse. Oblikovala pa se je tudi skupina mlajših izobražencev, ki je pozneje v OF, kamor se nas je večina vključila 1941. leta, dala nekatere zelo opazne izobražence. Z OF smo sodelovali do konca vojne, ne glede na številna opozorila in tudi nekatera razočaranja.

Ste vojna leta preživali v Ljubljani?

Vojna leta sem preživel v Ljubljani in v taborišču Visco pri Palmanovi. Za božič leta 1941 so bile tiste velike aretacije in večino so nas pospravili tja. Že takrat smo točno vedeli, da so aretacije izvedene na pobudo belogardistične grupacije in na osnovi njenega sodelovanja z Italijani. No, nad internacijo se ne morem nič kaj posebno pritoževati; sodeč po lastnih izkušnjah in po pripovedovanju drugih, so bile pravzaprav zelo lahke, mile, bi lahko rekeli... V začetku, ko so nas pripeljali tja v taborišče, nam niso dovolili niti kartati, izgledalo je, kot da nas bodo duševno ubijali. V par tednih se je ta pritisk umiril in začeli smo dobivati celo literaturo.

Ali ste se pred vojno že kaj ukvarjali s filmom?

Veste, jaz sem za film tja do 50-ih let bolj poljubno zanimal. Moram pa reči, da sem se začel z njim bolj sistematično ukvarjati prav v času internacije. Veliko sem namreč prebiral italijanske filmske revije in tudi knjige. Do tovrstne literature sem prihajal s pomočjo italijanskega zdravnika v taborišču, ki je bil pravi filmski zanesenjak.

Kaj pa konec 30-ih, ste redno hodil v kino?

Kolikor se spomnim, smo hodili v bivšo Matico in pa v kino Union. To sta bila kinematografa, ki sta imela zelo dober filmski program. Sicer pa sva se že pred vojno spoznala s kasnejšim filmskim zgodovinarjem Francetom Brenkom in velikokrat je beseda stekla tudi o filmu. V stik z njim sem prišel prek njegove kasnejše žene Kristine, ki je bila zelo dinamična in razgledana ženska. S Kristino sva delala pri tedniku *Slovenija*, kjer sem bil od 1939 do 1940 tudi urednik. Pri tedniku *Slovenija* se je zbirala kar zanimiva družčina, lahko bi rekeli, da bolj levo mislečih izobražencev. Naj omenim vsaj pisatelja Mraka in advokata dr. Mohoriča. Tednik so Italijani seveda ukiniteli. Če se prav spomnim, je o filmu napisala nekaj člankov Kristina Brenk, ki je takrat sicer več pisala za *Našo ženo*.

Ali ste po vojni takoj začeli delati pri filmu?

Ne. Najprej sem bil za nekaj časa mobiliziran, potem so me zaposlili pri vojski, kasneje pa na mojo željo prestavili na ministrstvo za zdravstvo. V začetku petdesetih let so me namestili za urednika Tovariša, za področje gledališča in filma. In to je tudi moj začetek aktivnega ukvarjanja s filmom oz. kinematografijo. To je bil tudi čas, ko se je

pri nas začela formirati filmska publicistika v pravem pomenu besede. V tem pogledu je vodil mesečnik *Film*, ki ga je urejala Mija Štefe in pri katerem sem se 1956. za nekaj let tudi zaposlil. Mesečnik *Film* je izdajalo *Podjetje za razdeljevanje filmov Vesna film*. Zato je bila na začetku revija zastavljena kot nekakšen propagandni magazin, vendar pa menim, da smo kaj kmalu uspeli oblikovati kvalitetno, čeprav še vedno poljudno revijo. Moram pa reči, da je bil France Brenk kar precej ostro razpoložen proti reviji. *Film* se je namreč v precejšnji meri razlikoval od svoje predhodnice, revije *Filmski vestnik*, ki jo je urejal France Brenk in je bila nekakšen »ideološki« vodič za film. Zato se je je tudi največ pisalo o sovjetski kinematografiji. V 50-ih pa se je marsikaj spremenilo, sovjetski filmi so zginili z naših platen in postopoma so prihajali evropski in ameriški filmi. Za Franceta Brenka pa moram seveda povedati, da je bil sicer zagrizen, celo »zadrt« komunist, toda dober in kot človek v redu. Revija *Film* je bila tudi komercialno uspešna, saj je dosegala naklado tudi 10.000 izvodov in je nekaj časa izhajala celo v srbo-hrvaški verziji. To so bila pravzaprav zlata leta filma pri nas. V začetku 60-ih pa je nastopila kriza svetovne filmske industrije, ki je odnesla številne bolj poljudno zastavljene filmske revije od našega *Film*. Dočakal sem torej »neslavni« konec *Filma* in kasneje sem pri Vesni filmu delal na področju uvoza tujih filmov.

Sicer pa ste ob urednikovanju pri Filmu skušali oblikovati tudi bolj strokovno filmsko revijo, najprej Filmski razgledi.

To je bil poskus, ampak zelo kratke sape. *Filmski razgledi* so občasno izhajali leta 1959 in 1960, in to pri Svetu

zveze svobodnih in prosvetnih društev Slovenije, danes Zveza kulturnih organizacij Slovenije. Pri omenjeni organizaciji sem bil predsednik komisije za filmsko vzgojo, ki se je ob vzgojnih programih zavzemala tudi za ustanovitev filmskega muzeja, za postavitev podružnice Jugoslovanske kinoteke v Ljubljani, kar se je kasneje po številnih in neljubih zapletih tudi zgodilo. Če nam je s *Filmskimi razgledi* spodletelo, pa smo 1962. uspeli z revijo *Ekran*, ki sva jo pognala skupaj s Tonijem Tršarjem. Tršarja sem spoznal pri *Filmu*, saj je večkrat prihajal na uredništvo. In takrat, ko smo zastavljali *Ekran*, ki naj bi bil čimbolj strokovna revija za film in televizijo, je bilo treba vložiti veliko energije, potrebna so bila številna prepričevanja, premostiti smo morali številne ovire. Zaradi vseh teh težav ob rojstvu tudi nisem pričakoval, da bo *Ekranu* uspelo ostati pri življenju, še posebej, ker se je pri nas film kot umetnost velikokrat podcenjevalo. In *Ekran* smo zastavili kot revijo za cinofile.

Napisali ste dve večji publicistični deli s področja filma: Kratko zgodovino filmske umetnosti in Knjigo o filmu. Obe sta izšli leta 1960, se pravi v letu, ko je izšel tudi Brenkov prevod znamenite Zgodovine filma Georgesa Sadoula. Seveda je težnja Sadoulove knjige jasna, to pač želi biti zgodovina filma v dobesednem pomenu. No, s Kratko zgodovino filmske umetnosti sem želel predstaviti zgodovino filmske umetnosti na način, sprejemljiv za širok krog ljubiteljev filmske umetnosti. Takrat tovrstne propedevtične knjige na Slovenskem še nismo imeli in menim, da je zato tudi uresničila svojo nalogo. Knjiga o filmu pa je zavestno pisana na poljuden način, saj sem z njo skušal orisati osnovne značilnosti filmskega medija.

Po Brenkovih Zapiskih o filmu sta bili to prvi večji izvirni publicistični deli o filmu pri nas. Kasneje ste večinoma pisali članke in eseje za revijo Ekran.

Od 1962 do 1967 sem imel najprej kot glavni in potem kot glavni in odgovorni urednik z revijo veliko dela. 1964. sem sicer napisal še kratko monografijo o Henriju Georgesu Clouzotu, ki je izšla pri Dvorani

kinoteke v Ljubljani. Po letu 1967, ko sem se »umaknil« s funkcije pri *Ekranu*, nisem več veliko pisal o filmu. Zaposlil sem se namreč pri Mohorjevi družbi. S filmom pa sem bil še naprej v neposrednem stiku, saj sem nekaj časa predaval estetiko filma na teološki fakulteti.

Kako pa danes gledate na svoj odnos do slovenskega filma, ki ste ga zastavil kot filmski kritik?

Ne vem, če bi slovenski film kako drugače spremljal kot sem ga. Bil sem precej oster kritik tega, česar so se lotevali oziroma snemali in režirali. Francetu Štiglicu sem sicer priznaval, da so se mu nekatere stvari posrečile. Toda dokler niso prišli Boštjan Hladnik, Matjaž Klopčič in ostali mlajši, seveda za mojo generacijo mlajši, toliko časa mislim, da je bilo vse bolj ali manj stopicanje na mestu.

Ste kasneje pripravljali kakšen večji publicistični projekt?

Veliko sem razmišljal o tem, začel sem celo s pripravami, pa ni bilo kakšne prave stimulacije, ki bi prišla od »zunaj«. In tako je čas odtekal. Film je seveda še vedno moja velika ljubezen, žal pa ga sedaj lahko gledam le po televiziji.

Po vašem odhodu z Ekranu je uredništvo kar precejšen del svoje politike zastavilo v podporo t. i. novemu jugoslovanskemu filmu.

Ko smo ustanavljali *Ekran*, smo želeli oblikovati takšno revijo, ali vsaj nekaj podobnega, kot so bili znameniti francoski *Cahiers du Cinéma*, še posebej v drugi polovici petdesetih let. Seveda pa so se stvari v 60-ih v marsičem radikalno spremenile in je tudi razumljivo, da so nastopile kritiške generacije, ki so izrazito podpirale določeno gibanje ali smer.

Ali ste z mlajšimi sodelavci pri Ekranu kdaj prihajali v spor?

Ne. Včasih so mi šli sicer na živce, ko so vztrajali na kakšnih »militantnih« izhodiščih, in to brez pravih argumentov. Moj princip je bil, da je nesmiselno, da se med seboj pripravamo. Ni me motilo, če je nekdo drugače mislil, važno je bilo, da je svoje poglede utemeljil.

SILVAN FURLAN